

FRANCESCO PETRARCA
(nar. 1304 v Arezzu, zemř. 1374 v Padově)
humanistický učenec, filosof, politický diplomat, ale pro paměť věků především básník, představuje renesanční typ kulturní osobnosti v míře, kterou v celém rozsahu naplnil v celá desítilétí dřív, než tento typ určil obecný životní styl doby. Je to typ stálého napětí mezi intelektuálním úsilím o svobodu a harmonii osobnosti, úsilím, které se inspiruje studiem antické kultury produhovnělé vlivy středověku, a mezi svěžím, lačným příklonem ke smyslovým hodnotám lidského bytí. Stálý svár vášní a kázně, mnohostranné zvědavosti a urovnané moudrosti, světské ctižádosti a povzneseného odstupu poznamenává tyto životy vzrušeným neklidem. Ten je žene z místa na místo, od podniku k podniku — a často i z náruče do náruče.

Není to však tragicky vzdorný neklid romantiků; osobitá velikost renesančního typu je jednak v universalnosti zájmů i činností, ale zvláště v tom, že úhrn života a zejména úhrn díla skoro vždy dospívá k dojmům ucelenosti, harmonie a monumentality. Příznačný je tu sám životopisný fakt, že Petrarca po životě plném shonu, neklidu, cestování, obsáhlého studia a nejrozmanitějších prací umírá sedmdesátiletý ve vlastním domě ve studovně, nad knihou, s úsměvem na tváři, jako by usnul v požehnaný večer po pilném dni. Pro milovníky poezie stejně jako pro literární vědce však Petrarca platí především za zakladatele evropské lyriky. Právě on a sto let po něm Francouz Villon určili základní rozpětí a polaritu, v níž se dál odehrává pohyb moderního lyrického básnictví přes barok, osvícenství, romantismus až po naše časy. Ten zakladatelský význam spočívá v jeho „drobné“ lyrice, sonetech a kanzónách, psaných (už po příkladu Dantově) v národním jazyce, v toskánštině, budoucím spisovném jazyce všech Italů.

Živným zdrojem jeho lyriky je nejobecnější lidský cit: milostná láska. Vedou se spory o to, zdali a do jaké míry je Petrarkův Zpěvník (Canzoniere) vskutku adresován určité konkrétní ženě, tj. Lauře de Noves (1308—1347), manželce Uga de Sade a matce několika dětí, nebo jde-li, podobně jako u Danta s jeho Beatricí, o abstrahovanou stylizaci milostné vášně a jejího postupného zduchovňování. Jsou tu však jasné historické údaje samého básníka, který jimi půvabně proplétá své básně a navíc je výslovně uvádí ve svém životopise. V obou případech např. datuje první setkání s Laurou na Velký pátek 1327 (6. dubna) v avignonském chrámě sv. Kláry. Pro vnímavého čtenáře pak ještě přesvědčivější než autentičnost dat je autentičnost prožitku, která dýchá z nejpůsobivějších básní jeho Zpěvníku, skládaného postupně zhruba třicet let. Fyzické i duševní rysy opěvané Laury jsou tak nepedantsky totožné, že téměř vylučují představu pouhého smyšleného symbolu.

Laurina osoba a vztah básníkův k ní nejsou ani výmyslem ani abstrakcí. Jinak už tomu je s „pravdivostí“ vnějšího obrazu této milostné historie. Sama citová dynamika básní se svými občasnými odlivy a opětnými přílivy napovídá, že spíše než „jedinou milenkou“ (v empirickém smyslu) byla Laura básníkovy jakýmsi soujmem a konstantou jeho erotického života v nejplnějším rozsahu: od smyslového okouzlení a citového opojení přes mužnou odříkavost a sebekázeň po hluboké duchovní kontemplace. Mimoto a mimochodem: jsou doloženy údaje o láskách, stycích a nemanželských dětech pana diplomata, kanovníka (světský úřad), učence a poety laureata (r. 1341

33 1/3

mono 0 18 1215
stereo 1 18 1215

Francesco Petrarca

SONETY A KANZÓNY LAUŘE

Z vlastních překladů vybral, sestavil a průvodními moty doprovodil Václav Renč

Hudbou z děl renesančních mistrů doplnil Pavel Jurkovič

Recituje JIŘÍ ADAMÍRA

Mota čte OLGA ČUŘÍKOVÁ

Hrají a zpívají Noví pěvci madrigalů a komorní hudby, Musica antiqua (Víděň, uměl. vedoucí René Clemenčič), řídí Miroslav Venhoda a Pro arte antiqua (Břetislav Ludvík, Jaroslav Horák, Jiří Baxa, František Sláma, Jan Šimon a Ladislav Vachulka)

Režie JIŘÍ ŠRÁMEK

Zvuk a střih ing. Jiří Svoboda a Václav Zamazal
Nahráno 23.—26. června 1970 a 28.—29. ledna 1971
ve studiu pražského Divadla hudby

(Vydáno ve spolupráci s Lyrou pragensis)

COVER © VLADIMÍR ŠTULC 1972 - © VÁCLAV RENČ 1972

byl korunován na krále básníků v Římě, když mu zároveň nabízela tuto poctu pařížská Sorbonna). Dá se tedy psychologicky zcela prostě předpokládat, že do jeho básní „na Lauru“ vstupují občerstvující prožitky a dojmy z jiných okouzlení, z jiných konkrétních vztahů, a naplňují tak stylizační klenbu „jediné lásky“ chvěním nefalšovaných, bezprostředních zkušeností, i když samozřejmě zhušťovaných z nahodilostí života v jednotící a ústřední básnické téma.

Takže přece abstrakce? Ovšem, jenže nikoli rozumová, spekulativní, aprioristická, nýbrž abstrakce citová, tedy básnická. Což je základní postoj i práce tvůrčího básníka. Právě v tom, jak Petrarca nahodilosti života shrnuje, zákonitě sjednocuje v celistvý a přitom dynamický svět básníkovy duše, je tím, zač bývá označován: otcem novodobé lyriky. Prvním autorem, jemuž nejde o opis objektu, ani o spekulativní konstrukce nad ním, nýbrž o maximální básnickou výpověď o skutečnosti, prožívané a nazírané subjektem.

Takto, „metodou básníka“, vytváří Petrarca nesmrtelný monument milostné lásky: ne statický, rozumově daný, ale dějící se, živý, v čase, prostoru a srdci. Z toho lze vyvodit ústrojný rozdíl mezi génielem např. Dantovým a génielem Petrarkovým i mezi jejich odlišnou působivostí na budoucnost. Zatímco Dante je po století obdivován, uctíván a studován, je Petrarca po staletí milován a horoucně napodobován.

Svou filosofii, teologii, politiku i etiku si absolvoval v jiných dílech, ve studiích, traktátech, listech i eposech psaných latinsky. Svým básním v rodné toskánštině, v jazyce srdce a ne rozumu, však až žárlivě vyhradil ničím nelomené království emoce, přímého prožitku, ať už čistě smyslového (a v tom na svou dobu objevitelského), ať intelektuálního, v který se vzdělančova emoce rozvíjí. A ze všech veršů jeho souborného lyrického odkazu se přes devadesát procent soustřeďuje na Lauru, na zpověď srdce i ducha ve vztahu k Lauře i ve vztahu k lásce.

*

Pro českou kulturu jsou Petrarkovo básnické dílo a jeho stylotvorný vliv zvláště významné a přímo památné. Vždyť naše uvědomělá, generačně už souvislá básnická tvorba počíná vlastně až od romantismu, který právě, a to ve všech evropských literaturách, nacházel tolik obsahu, tolik inspirace v petrarcovských tradicích. Vědomě podlehl kouzlu osobnosti, která se sama svobodně určuje, ale zároveň se programově napájí z anonymních lidových zdrojů národní kultury (Petrarca z lidových písní jihoitalských, hlavně sicilských a z odkazu poloanonymní poezie trovatorů).

Bez Petrarky by nebylo např. Kollárovy „Slávy dcery“, ale nebylo by bez něho ani těch impulsů, které, ač snad méně zjevné, přicházely z Petrarky prostřednictvím tehdejší poezie evropské, zvl. německé a polské (Mickiewicz!) do tvůrčího pocitu, povědomí i výrazové orientace nastupujících českých generací.

*

Překladatel, pořádající tento malý výbor z Petrarkovy milostné lyriky pro zvukový zápis ve stylovém recitačním podání, hledal způsob, jak alespoň naznačit životnou ucelenost této poezie-výpovědi. Proto je zde ve stručné probírce zachycena řádka významných „zastavení“ na cestě lásky. Jejich příběhová i vnitřní souvislost, která se ovšem ze skladebných i psychologických důvodů neváže na číslované pořadí básní ve Zpěvníku, je naznačena krátkými moty, stylizovanými na způsob těch, jak jsou jimi opatřovány jednotlivé básně Zpěvníku ve všech originálních vydáních. Ve spojení s ukázkami dobové hudby (původem ovšem pozdější než Petrarkovy verše) mají tato mota dát nejen cosi jako jednotící obraz milostné historie, ale vytvořit onu typickou atmosféru prožitku a reflexe intimně spojených v jedno, tedy atmosféru, která znamená hlavní a osobitý půvab Petrarkovy lyriky.

VÁCLAV RENČ